

Слабошевська Т.М.

старший викладач

кафедри інформаційних систем і технологій

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

МЕДІАКУЛЬТУРА ЯК НОВА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

У статті розглянуто питання ролі медіакультури як нової парадигми розвитку особистості в сучасній освіті. Проаналізовано психолого-педагогічні аспекти впливу медіапростору на становлення і розвиток суспільства. Запропоновані певні напрямки організації навчального процесу з метою підвищення медіакультури особистості.

Ключові слова: медіакультура, медіапростір, медіасередовище, медіаосвіта, інформаційні повідомлення.

В статье рассмотрены вопросы роли медиакультуры как новой парадигмы развития личности в современном образовании. Проанализированы психолого-педагогические аспекты влияния медиaprостранства на становление и развитие общества. Предложены определенные направления организации учебного процесса с целью повышения медиакультуры личности.

Ключевые слова: медиакультура, медиaprостранство, медиасреда, медиаобразование, информационные сообщения.

In this article there are shown the questions of role the media culture as a new paradigm of identity in modern education. There are analyzed of psychological and educational aspects influence media space on the formation and development of personality. The proposed certain areas of the educational process in order to improve media culture in the society.

Key words: media culture, media aria, media society media education, information messages.

Сучасні процеси інформатизації суспільства призводять не тільки до видимої зміни особистісної комунікації, а й до структурних змін у всій системі культури. Це змушує ряд дослідників говорити про кризу культури чи навіть її загибелі. Проте відзначимо, що це криза класичної культури, стрижнем якої була позитивна оцінка науково-технічного прогресу. В центрі цієї культури стояв Розум, і класичної її формулою була тріада «Розум-Логіка-Освіта». Основну роль у такої культури відігравала освіта, де головне місце займало вивчення наук, що й визначало малу роль інших способів пізнання в навчальному процесі.

Інформаційні технології, проектна діяльність, дистанційні форми отримання знань, електронні мистецтва стали невід'ємною частиною сучасної освіти. Навіть викладання основ релігійної культури, що викликає стільки дискусій і суперечок, можна розглянути з іншого боку: це спроба ввести в освіту третій вид пізнання, раніше представлений в абсолютно інших організаційних і методичних формах. Пізнання через логіку (шлях науки), через художній образ та інтуїтивне знання (шлях мистецтва), через віру (шлях релігії) ... поєднання всіх трьох елементів у навчальному процесі поки виглядає утопією. Проте всі ці види пізнання поєднуються в людській культурі, і аналіз кожного з них рівноправно представлений в антропологічній педагогіці. Тільки в просторі культури шлях пізнання, немає протиріччя, так як всі три види пізнання доповнюють один одного.

Сучасний світ – світ масової комунікації. Знання про світ, формування естетичних уявлень, засвоєння норм етики і моралі часто відбувається не на підставі власного досвіду, а на матеріалах ЗМІ. Сучасний учень вагається у виборі основного джерела інформації між телебаченням та Інтернетом; учитель же, на думку багатьох учених, мав би перейти на позицію консультанта. Однак не варто забувати про те, що чималу частину уявлень про світ (в тому числі

світогляд) дитина і підліток формує на основі неявної інформації, яку можна передати тільки при особистому спілкуванні. Вчитель повинен залишитися вчителем – змінивши особистісну позицію, оскільки він тепер не єдиний і головне джерело інформації, але людина, завдяки досвіду якого дитина адаптується до ситуації інформаційного стресу і вчиться гармонізувати своє внутрішнє буття, отримує основи соціального буття в сучасному соціокультурному просторі.

Саме тому одним з варіантів вирішення проблеми представляється цілеспрямоване формування медіакультури особистості.

Область медіакультури викликає великий інтерес у всіх, хто займається проблемами нових технологій, інформаційного простору, перетворення сучасної культури. На цей час існує безліч визначень медіа культури. Так, на думку Н.Б. Кирилової, «медіакультуру можна визначити як сукупність інформаційно-комунікативних засобів, матеріальних та інтелектуальних цінностей, вироблених людством у процесі культурно-історичного розвитку, що сприяють формуванню суспільної свідомості та соціалізації особистості» [4]. Дане визначення традиційне для культури взагалі – проте не цілком конкретне саме для галузі масової комунікації.

Ще в 1995р. автором цих рядків було запропоновано визначення медіакультури як «культури діалогу в медіапросторі» [1]. У даний час можна уточнити: це культура полілогу (багатостороннього діалогу) в інформаційному просторі масових комунікацій. Поняття культури включає і матеріальну сторону (отримання знань), і духовну (виховання), і операціональну – освоєння процесу (методик, технологій), підсумком якого буде саморозвиток і самовиховання, самореалізація через творчість і рефлексія, на основі якої має відбуватися постійне самооновлення, розвитку особистості. З цих позицій і слід розглядати процес формування медіакультури.

Незважаючи на складність формулювань, сам процес простий. Дитина з тієї хвилини, як вона навчилася включати телевізор або комп'ютер (що тепер відбувається раніше, ніж вона навчиться читати), потрапляє під вплив масових

комунікацій, виходить у медіапростір. І навчитися «жити у віртуальному просторі», не втрачаючи зв'язку з реальністю, – ось одне із завдань, яке і ставить життя перед сучасною освітою.

Новий етап розвитку інформаційного суспільства, в якому відкривається багато несподіваного, вноситиме свої корективи в шкільну освіту. Проте в даний час багато спроб аналізувати ситуацію і вибудовувати стратегії сучасної освіти призводять до вибудовування моделей того, що вже було – але не того, що має бути.

Згадаймо про те, що наші діти – завтрашні дорослі, які будуть жити вже в зовсім іншому світі. Проте теоретичні обґрунтування нової школи повинні враховувати необхідність поєднувати елементи консерватизму, засновані на традиціях нашої освіти і менталітету, з тими змінами, які продиктовані розвитком сьогоденної культури.

Одна з основних проблем сучасної школи – «сліпе» копіювання елементів вищої освіти. Це обумовлено і тим, що головною метою школи вважається підготовка учня до вузу, а підготовка навчальних посібників і підручників стала прерогативою авторів і методистів з вищої школи. Не враховуючи того, що шкільний вік має свою специфіку сприйняття, розуміння, необхідності методичної адаптації предметного матеріалу, ми отримуємо і психологічну, і фізіологічну перевантаженість. Ситуація ускладнюється з кожним роком і вимагає прийняття цілого комплексу заходів. Все ж є тенденції, які дозволяють припустити, за якими напрямками буде далі розвиватися шкільна освіта.

Необхідність розробки нових навчальних технологій у даний час є однією з найбільш гострих проблем сучасної педагогіки. Навчальні технології, застосовувані в сфері формування медіакультури особистості, повинні внести свій вклад у розвиток і формування таких соціальних і світоглядних якостей, які необхідні на даному етапі розвитку суспільства.

Розглядаючи формування культури підлітків у сфері сприйняття, розуміння, інтерпретації інформації, що надходить по каналах масової комунікації, основ критичного мислення, рефлексії та вміння створювати власні

повідомлення мовою медіа, ми отримуємо сферу формування медіакультури [2].

На думку А.А. Калмикова [3], сьогодні з'являється необхідність і можливість говорити про медіанавчання, тобто про масову медіаосвіту. Його передумовою є розвиток нових технологій, перш за все – комп'ютерних.

Відзначимо, що застосування нових технологій у навчальному процесі впливає на освітнє середовище. Розширюються можливості прилучення до нових знань – але одночасно зростають вимоги до сприйняття, здатності критично аналізувати отримані інформаційні повідомлення, обробляти і перетворювати їх. А звернення до мистецтва через електронні технології загрожує втратою естетичного художнього сприйняття і підміною його на опосередковане сприйняття «медіарепродукцій», які позбавлені емоційного впливу і налаштовують сприйняття учнів на логічний лад. Задайте в класі питання – хто бачив картини Леонардо да Вінчі? Вам доведеться довго «підводити» дітей до думки про те, що існує різниця між картиною – і картинкою в Інтернеті (або ілюстрацією в журналі). Твір мистецтва стало більш доступним – але при цьому втратило свою унікальність і часто стає приводом позахудожньої діяльності (зображення згаданих вище картин в різний час використовували для рекламної продукції). Поза процесу освіти, поза цілеспрямованої педагогічної роботи процес естетичного сприйняття учнів так і залишиться неповноцінним, з роками ризикуючи перетворитися на споживання медійних стереотипів.

Виконуючи творчі завдання (працюючи над мультимедійними проектами тощо), аудиторія освоює найважливіші поняття медіамови, комплексно, нерозривно об'єднуючи теорію і практику. На базі практичної діяльності осягаються ази побудови медіатекстів, розвиваються творчі здібності, фантазія, уява.

Важлива сторона медіакультури – взаємодія різних культур, діалог між народами і країнами. Це визначає особливу роль мистецтва в сучасному навчальному закладі. Тільки мистецтво дає можливість освоєння сприйняття

інформації як багатостороннього діалогу, пошуку «несхожості», індивідуальності людей, націй, культур, освоєння етнокультурної специфіки та етики міжетнічних взаємин.

Експерти по медіакulturи відзначають зростання кількості джерел інформації, різке підвищення щільності інформаційних потоків і зростання агресивності медіасередовища, яка робить найсильніший вплив на незміцнілу психіку підростаючого покоління, часто приводячи до неконтрольованих і руйнівних наслідків для свідомості молоді. Реклама, засоби масової інформації, Інтернет, сучасна кінопродукція – все це активно формує цінності, стереотипи поведінки і становлення молодих людей, впливає на основи їх світогляду та ідентичності. Спроби правового регулювання медіаполя з метою захистити молодь від впливу так званої «паралельної школи» – телевізійної реклами, ЗМІ, Інтернету на сьогодні не приносять бажаних результатів: неможливо обмежити доступ підлітка до тієї інформації, яка знаходиться у вільному обігу. Сучасний підліток повинен сам уміти орієнтуватися в медіасередовищі, відслідковувати її вплив на себе і чинити опір цим впливам. Підліток повинен також вміти оцінювати якість і достовірність отримуваних ним інформаційних повідомлень. Одне із важливих завдань освіти полягає в тому, щоб навчити його цьому[7].

Саме з цією метою передбачається включення дітей в процес створення власних медіасередовищ – з тим, щоб вони «зсередини» познайомилися з їх складовими елементами і принципами їх функціонування. З іншого боку, учні повинні вміти грамотно читати й аналізувати медіаповідомлення (медіатексти): візуальні й аудіопотоки, структуру образів, виявляти приховані підтексти. Для реалізації цього напрямку необхідна інша складова – це оволодіння основами медіакulturи самими педагогами, які мають стати авторитетними посередниками в діалозі між медіасередовищем і учнями[6].

Великі можливості дає формування медіакulturи і для учнів з обмеженими можливостями. Чимала частина таких дітей, навчаючись у масовій школі, постійно відчують надмірні для них стреси: страх і пригніченість через невідповідність очікуванням педагога, невпевненість при публічній

відповіді, "нездорове" суперництво при порівнянні себе з іншими. Виникаючи в процесі традиційної педагогічної комунікації специфічні бар'єри, які носять соціальний або психологічний характер, при дистанційному спілкуванні зникають зовсім, або їх значимість зменшується.

Для організації дистанційного навчання дітей з обмеженими можливостями необхідно враховувати специфіку психолого-педагогічного фактора спілкування в мережі як особливого виду комунікації, що з'явився в умовах сучасного інформаційного середовища. Засоби мережевих комунікацій можуть надати принципово нові методичні можливості для дистанційного навчання дітей з особливими потребами в рамках загальної освіти. Це і можливість вибудувати індивідуальну освітню траєкторію, і заміна особистісного, безпосереднього діалогу з педагогом різними засобами опосередкованої навчальної комунікації, яка передбачає активну роботу дитини, і розширення можливостей доступу до інформації – використання електронних бібліотек, спеціальних сайтів і тому подібне. Процес цілеспрямованого пошуку інформації створює також передумови для формування психологічних механізмів, що забезпечують інформаційну безпеку особистості, формує пізнавальну активність, стимулює рефлексію. Застосування адаптованих для людей з обмеженнями в життєдіяльності комп'ютерних технологій і програм полегшує доступ до інформації та її використання, сприяє органічному входженню в інформаційне суспільство [5].

Освоєння підлітками сучасних технологій масової комунікації (в тому числі й електронних) вимагає дозволу проблеми естетичного освоєння середовища через використання цих технологій. І один з варіантів вирішення цього вузла проблем – вивчення естетичних аспектів мови засобів масової інформації, специфіки його функціонування у суспільстві. Саме це і запропоновано як галузь вивчення в навчальних програмах по медіакulturі для середнього та старшого шкільного віку («Шкільна радіостудія», «Дитяча журналістика» (для видання шкільної газети, альманаху, збірки творчих робіт тощо), «Основи екранної культури», «Основи відеозйомки та монтажу»,

«Шкільний відеоклуб», «Основи сценарної майстерності та режисури», «Шкільне телебачення», «Дитяча телевізійна журналістика», «Реклама», «Історія екранних мистецтв», «Комп'ютерна анімація» та інші). Закладені на уроках мистецтва основи повинні бути розвинені в самостійній діяльності школярів. Важливим внеском у формування медіакультури стає робота над мультимедійними проектами, яка органічно включає в себе й освоєння інформації з різних джерел, і її опрацювання. Отримання знань, освоєння нових для себе інформаційних технологій, творче самовираження, рефлексія, вихід на молодіжний медіапростір освітнього закладу – все це визначає важливість реалізації таких проектів у структурі закладів освіти.

Сам термін "медіакультура" відображає особливості підходу – вивчення засобів масової інформації та канали масової комунікації взяті з точки зору залучення людини до культури, розгляду освітнього процесу як елементу "привласнення культури" (термін В.С. Біблера), що допомагає знайти справжнє місце і найбільш ефективні способи використання засобів масової інформації в процесі освіти.

У цілому різні варіанти освоєння медіакультури в навчальних закладах повинні сприяти:

- реалізації художньо-творчого потенціалу підлітків у формах, націлених на професійну орієнтацію;
- формуванню рівноваги в емоційному та інтелектуальному освоєнні світу;
- формуванню та активізації громадської позиції особистості;
- освоєння ряду вмінь і навичок, необхідних для повноцінного розуміння інформаційних повідомлень та створення власних медіатекстів;
- виникненню реальної, дієвої системи міжпредметних інтеграції через роботу над творчими проектами;
- інтенсифікації освоєння знань і вмінь, формуванню цілісної, єдиної картини світу.

Формування медіакультури особистості на даному етапі розвитку системи освіти залежить від динаміки змін інформаційного освітнього середовища і передбачає наступні перспективи.

- У формуванні сучасного інформаційного середовища освітньої установи особливу роль грають медіатехнології, що забезпечують єдність освітньо-виховного процесу, активізацію предметного навчання, індивідуалізацію освітніх траєкторій.

- Вимога соціальної адаптивності проектується на весь процес навчання. Адаптивність моделі забезпечується використанням освітніх медіатехнологій, що дозволяють будувати індивідуальні траєкторії розвитку для кожного учня, враховуючи їх вікові та психолого-педагогічні особливості.

- Зміст освіти, з одного боку, спрямоване на формування в учнів картини світу, адекватної сучасному рівню знань (предметний компонент), а з іншого – на оволодіння різними культурними формами мислення і діяльності, виховання творчої особистості, здатної до культурної та соціального для самовизначення в суспільстві (метапредметний компонент).

- Реалізація цих завдань здійснюється через створення в рамках колективу вчителів, учнів та управлінців єдиного культурного і освітнього простору, особливої атмосфери, в якій всі учасники освітнього процесу почуваються його суб'єктами і реально такими є; відповідні позиції забезпечуються включенням учасників в проектну діяльність, при цьому безпосереднім об'єктом проектування стає освітній процес.

Література

1. Бондаренко Е.А. Медиакультура (учебная программа)//Экранная культура. Медиакультура / Е.А.Бондаренко [Текст]. — М., МИОО, 1995. – 70 с.
2. Бондаренко Е.А. Формирование медиакультуры подростков /ВИО/ Е.А.Бондаренко [Электронный ресурс]. - http://ipk.admin.tstu.ru/sputnik/index/str/elektron_bibliot.files/Jornal/Vio_130/cd_site/Articles/art_1_5.htm.

3. Калмыков А.А. E learning как инструмент медиаобразования / А.А.Калмыков [Текст]. — Высшее образование в России, № 10. 2009. – С.29
4. Кириллова Н.Б. Медиакультура: от модерна к постмодерну/ Н.Б.Кириллова [Текст]. — М., 2005. – 260 с.
5. Назаров М.М.Массовая коммуникация и общество [Текст]. - М., 2004
6. Маклюэн М. Понимание медиа: внешнее расширение человека. М., 2003. – 340 с.
7. Саффхил Л. Подростки-зрители мыльных опер // Массовая культура: современные западные исследования/ Л.Саффхил [Текст]. — М., 2005. –290 с.

Український психолого-педагогічний науковий збірник. Науковий журнал №2(02) вересень 2014. – Л.: Вид-во ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2014. – с.120-125.